

S O K F É L E.

LIV szám. Béts. November 6-dikán. 1832

Azon Magyar Hazafiak neveik betűrendben, kik, mint a' Természet-vizsgálók és Orvosok Német Társaságának tagjai, ezeknek September 1832-ben Bétsben tartatott gyűlésén megjelentek.

Jegyzés. Keresztneveik az itt Bétsben kiadatott két Lajstromban csak itt ott lévén kitéve, azokat mi egészen elhagytuk.

1. Bélteki, Orvos Dr. M. Vásárhelyről, Erdélyből.
2. Bene, Orv. Dr. és Professor Pestről.
3. Bitnicz, Mathésis Professora, Szombathelyről.
4. Bujanovich (Agteleki) Földesúr, Bresan-ból.
5. Carabelli, Magyar Nemes, Seborvos és Professor Bétsben.
6. Csausz, Orv. Dr. és Decanus, Pestről.
7. Cseremitzky, Philos. Dr. Pestről.
8. Drechsler, Orv. Dr. Bétsben.
9. Freystätter, Seborvos, Nyitráról.
10. Friwaldszky, a' Pesti Orv. Kar Jegyzője.
11. Gőzsy, Orvos Dr. Svechatból.
12. Jankovich, Orv. Dr. és Udv. Orvos, Budáról.
13. Katona, Orv. Dr. Bétsben.
14. Klein, Orv. Dr. és Assistens, Pestről.
15. Köröskényi, Magy. Földesúr, Vinitzáról.
16. Kozma, Orv. Dr. Kolosvárról. ?
17. Lang, Patikáros, Nyitráról,
18. Liebold, Orv. Dr. és Physicus Sexardról.
19. Lindenmeyer, Orv. Dr. Pestről.
20. Majláth (Gróf) Ts. K. Kamarás, Bétsben.
21. Meissner, Chémia Professora, Bétsben.
22. Pappler, Orv. Dr. Ezredes Orvos, Ketskémétről.
23. Petényi, Czinkotai Ev. Predikátor.

Toldalék a' M. Kurírhoz.

24. Pleker, Orv. Dr. Brassóból.
25. Ries, Orv. Dr. Marmarosból.
26. Rósás, Orv. Dr. és Professor, Bétsben.
27. Schaedel, Orv. Dr. és Prof., Pesten.
28. Schedel, Orv. Dr. Pesten.
29. Schimko, Professor, Bétsben.
30. Schmall, Erdőtudom. Prof. Selmetzbányáról.
31. Schuster, Chemia Professora, Pestről.
32. Seeburger, Orv. Dr. és Fő Orvos az Ispot. Béts.
33. Sonnenberg, Orv. Dr. Horvát Országból.
34. Specz, Orv. Dr. és Prof. a' Bétsi Therezianumb.
35. Stahly, Orv. Dr. Pesten.
36. Stessel, Orv. Dr. Bétsben. Kis Martonból.
37. Szabó, Orv. Dr. és Szemorvos, Pestről.
38. Szilágyi, Orv. Dr. Bétsben.
39. Szilasy, Physika Professora, Szombathelyen.
40. Szöcs, Orv. Dr. Kolosváron.
41. Teleky (Gróf) Mihály, Bétsben.
42. Teneny, Orv. Dr. Pesten.
43. Töltényi, Orv. Dr. és Prof. Bétsben.
44. Varga Mátyás, Orv. Dr. Bétsben.
45. Viszanek, Orv. Dr. Bétsben.
46. Weiss, Orv. Dr. Pesten.
47. Zipser, Pedagogia Professora, Besztertzébányán.

A' magyar nyelv állapota Mátyás Király idejében.

Galeoti Martii Narniensis, Regiae quondam Bibliothecae Budensis Praefecti, Commentarius elegans de Mathiae Corvini Hungariae Regis egregie, sapienter, jocosè dictis ac factis tizmlü könyvben, a' XXVIII-dik Fejezetben, a' többek közt ezeket olvassuk, magyar fordítás szerint: „A' Németek, Tsehek, és Len-

gyekek néha nemzeti nyelveken, többnyire pedig diákul irnak; egyedül Magyar Ország az a Keresztyének közzül, a' melly tsupán tsak diákul ír. Mert a' Magyarok nyelvét nem könnyen lehet írással kifejezni, mivel a' hangvonásoknak (accentus) legkissebb változása és különbsége által megváltozik a' kimondásnak jelentése. Mert a' Magyaroknak vagynak olyan szavaik, mellyek u betűn végződnek; de az a' betű mást jelent, ha könnyű vagy gyors ajakkal mondatik ki, mint ha öszvébb vontt és lellyebb nyomott ajakkal ejtetik, a' mit írás által ki mutatni nem lehet. Mivelhogy a' diák nyelvben tsak egy u van: a' magyar nyelvnek pedig négyféle u-ra volna szüksége, ha annak minden különbségeit számba kellene venni. Így kell itélni más betűk felől is. Szűk is a' Magyarok nyelve a' tartományok neveiben; mert egy tartományt sem neveznek ők a' maga nevén, hanem körülírással élven, felteszik a' nemzeti nevet, és hozzáadják az országot. Italiát olasz országnak mondják, melly annyit tesz, mint Olaszok Országa, Tót Országnak, a' mi a' Tótok Országa, Német Ország pedig a' Németek Országa. Így kell itélni minden tartományok neveiről. A' Magyarok nyelvében sok tót szavak is vagynak, sőt még diák szavak is; quid quaeris? így mondják ezt magyarul: mit keres? (helyesebben keressz), minthogy a' c (inkább k) és q sógoros betűk.

Fájdalommal láthatjuk ezen sorokból, hogy még Mátyás Király idejében is, a' ki pedig a' tudományokat Magyar Országban különös virágzásba hozta, tsak diákul irtak a' Magyarok, és nemzeti nyelvek mivélésével nem gondoltak, 's meg hagyták magokat előzni a' nemzeti nyelven való írásban a' Németek, Tsehek és Lengyelek által, úgy hogy a' Mátyás Király által Budán felállított hires Könyvtárban is, mellyhez ha-

sonló a' 15-dik században Európában nem találtatott, mellyben a' kéziratok és nyomtatott könyvek száma öszveséggel 50 ezer darabnál többre ment, és a' mellynek Praefectusa volt Galeotus Martius, egy magyar könyv sem találtatott, legalább nyomtatásban nem. Szolgálhat ez egyszersmind nekünk Magyaroknak ösztönül arra, hogy igyekezzünk nemzeti nyelvünket mivelni, és a' tudományoknak minden ágaira tartozó írásokkal gazdagítani, és ekképen azt az angol, frantz és német nyelvekkel, mellyek már ma a' tseh és lengyel nyelveknél miveltebbek, egy karba helyheztetni.

Azonn pedig örülhetünk, hogy már ma meg lehetőszen le tudjuk mi írni diák betűkkel a' magyar szavakat, és mind az önhangzó, mind a' mássalhangzó magyar betűknek minden külömbiségeit ki tudjuk fejezni, p. o. ki tudjuk mutatni írásunkban az u betűnek fellyebb említett négy nemeit, mivel azok hihetőképen az u, ú, ü, ű. De minthogy tsak ugyan nem találtatnak a' diák ábécében annyi betűk, mint a' mennyi hang van a' mi nyelvünkben, és minthogy az ilyen különös magyar hangokat öszvefogott kettős betűkkel sem lehet tökéletesen kifejezni: ne halaszszuk tovább a' magyar írásmódnak ezen szükségét bétellyesíteni, és az ilyen hangjainkra új betűket készíteni.

Ohajtani lehet, hogy az Országok és tartományok ilyen neveinek: Ítalia, Sclavonia, Germania, Polonia, Hispania, 's a' t. egyegy szóval való magyar kifejezésére tsináljanak tudósaink valamelly végezetet.

Hogy más nyelvekből, p. o. a' tőtből és diákból mi Magyarak sok szavakat költsönöztünk magunknak, azt annyival kevésbé szégyenlhetjük, a' mennyivel bizonyosabb az, hogy más Európai nyelvek még nagyobb számmal vették hé az idegen nyelvbeli szavakat, p. o. az angol nyelvnek 15,799 szavai vagynak, mellyek

közzől 6,732 diákból, 4,812 frantzból, 1,665 szászból, 1,148 görögből 's a' t. van költsönözve. Egyéberánt a' Galeotus által felhozott példa semmit sem bizonyít; mert ezen magyar szavakat: mit keressz? nem a' quid quaeris? diák szavakból költsönöztük, hanem itt tsak történetes a' szavak hangzásának hasonlatossága, a' mire több példát is lehet találni, p. o. edulium, ele-del; urget, sürget; hortus, kert; aetas, idő.

Szilágyi János.

H. R. Pr.

S e u m e.

A' nyár elején (1807-ben) Seume, (ki nem isméri ennek Siracusai utazását?) Dresdán utazván keresztül bétért a' királyi könyvtárba, mellynek akkor az igazgató, 's a' szolgáló személyek nyájas készsége tudálatos meglepő elevenséget adott, annyira, hogy az egy költsönöző olvasó könyvtárhoz hasonlított. A' tódulás néha olly nagy volt, hogy alig lehetett lépni, 's a' beszélgetések olly zajosok, hogy tulajdon szavát is alig érthette az ember. Illy olvasó csoportba egykor, porlepte tsizmával 's kalappal belép egy férjfiú. Kopott, ótska köntöse nem készült az új ízlés szerént, haja (akkor porozva viselték), 's érett fekete szakála artzait tsaknem egészen körül fogták. Ez a' különös férjfiú szünetlen azon ablak felé tekinget, hol Dassdorf könyvtárnok üres asztala állott. Dassdorf nem jön, 's ő némán támaszkodik a' kályhához, melly megett két szolgál, kik ezt az idegent már belépte óta gyanús szemekkel nézik. Egyszer megszóllal az egyik: Mit akar kend barátom? Semmit. „Hát ne állja el itt az embereknek az útát.“ (Nem felel.) „Ha itt megáll, senki sem juthat Semler titoknok úrhoz (ez a' kályha mellett

ült).“ (Nem felel.) „Azt mondtam, ne állja el itt az utat. Hallja kend?“ Hallom. (A' másik szolgálhoz dörög: be goromba. (Az idegenhez.) „De kihez akar tulajdonkép?“ Dassdorf tanácsoshoz. (Magában.) Bizonyosan koldulás. (Fenntszóval.) „Ha Dassdorf udvari tanácsos úrral akar kend beszélni, menjen a' lakásába, mert itt csak tudósokkal beszél.“ Ugy tán én is beszélhetek véle. Ez alatt belép Roch a' könyvtár titoknokja. „Mit akar kegyed?“ Dassdorf tanácsossal szólani. „Ez hamar meg nem lehetend, épen most a' frantzia követtel Bourgoing úrral múltat, 's ez többnyire soká tart.“ Ezzel ott hagyja Roch a' férjfiút, 's asztalához ülven újságot olvas, de alattomban mindég az idegenre pillant, kit maga sem nézett valami másnak, mint az inasok. Egyszerre hozzá járúl az idegen: „Ha kegyed azt véli, hogy Dassdorf tanácsos soká elmarad még, kérem ne terheltessék ide adni Aristophanes munkáját; jó kiadásért könyörgök.“ (Roch bámúl.) Tán kéznél van Küster kiadása. (Roch nyájas ábrázatot mutat 's Aristophanesért akar menni.) „Ha Küsteré nem volna meg, akkor Berglerét vagy Brunkét kérem, kár hogy Becké még meg nem jelent.“ (Roch barátságos lesz, 's egész udvarisággal kérni akarja az idegent, hogy menne, 's választana magának. Éppen akkor a' frantzia követ társaságában Dassdorf belép, és — átkarolja a' boglyas fejű idegent. — „Édes kedves Seumém! Be örvendek, hogy kegyedet láthatom! Excellentiád megengedi legjobb Költőinkjegyükét bémutatnom.“ Ezzel megismerteti Seumét a' frantzia követtel, ki barátságosan megfogja a' kezét. Roch álmélkodik, — a' szolgák tsaknem kővé válnak.

A' fülánk szúr, a' szarv döf.

A' híres Engel egykor valamelly izetlen száraz gúnyírást olvasván, nem tudott megszűnni a' nevetéstől. „Ugyan hogy nevetetnék én annyit olly száraz dolgon?“ kérdé egy barátja. „Én tsak a' szerzőnek helyes ön tsalattatását nevetem — felele Engel — azt gondolja szegény hogy fülánkja vagyon, pedig tsak szarva van.“

Egy jóakaró Barátunk öszveszedte nehaj Csokónai Vitéz koszorús Költőnknek eddig még nyomtatásban ki nem jött versezeteit. Azok közül négyet a' Sokféle XLIX számában már közlöttünk. Itt következik ismét egy:

A' M é z M é z e.

Sok az ember baja! —
Egy belső nyavalya
Engemet is megrontsolt;
Ínyem' elvesztette,
Szám' izét elvette,
Minden tsak izetlen volt.

Kóstoltam Tokajit;
Gyomrom unalmait
Szerzé e' szent ital is;
Nem volt elszenvedve
A' tej édes nedve
Nála még tzúkorral is.

Végre egy tetézett
Tálba' lépesmézet
Külde egy jó Nintsneve,

Kóstolom kelletlen,
Hát fojtós, izellen,
Mint a' zöld vatzkor leve.

Béjőve azomba'
Lilla sátoromba;
'S Mondám, mi bánt régolta.
Tsudálta; — elmetszett
Egy kitsinyt, 's úgy tetszett,
Hogy előbb megtsókolta.

„Ezt edd meg, ez tán jó!“
Megerszem, 's Egek! óh
Még olly édest nem ettem:
„Adj, óh! adj több mézet,
„Mellyet szád igézett,
„Oh adj!“ így esdeklettem.

Adott még többet is,
'S Meg nem mézelttet is
Adott a' kis tsintalan:
De én megesmértem,
'S Édességet kértem
Szátskájáról úntalan. — —

Kis méhek! kerteken, 's a' t.
E' következő vers, a' többekkel együtt már ki van
nyomtatva Lilla II. Könyv. XIX. Szám. 58. lap. 1813-
diki kiadás.

R e j t e t t s z ó.

A' levegőbe' keress engem, 's jármodba befogva
Olvass vissza felé; nem de urad leszek úgy?

M egfejtés: a' LIII Szám. Buborék, hú, bor, ék.